

SERRA D'OR

755

NOVEMBRE 2022 • 6,25 €

LA CULTURA DE LA GUERRA

JORDI ARMADANS

PLÀCID GARCIA-PLANAS

FERRAN SÁEZ MATEU

SANDRA BALSELLS

ANNA MARIA RICART CODINA

RECORD DE VICENÇ PAGÈS JORDÀ

MÀRIUS SERRA I ANTONI PUIGVERD

NO FA PAS TANT DELS NOSTRES XADORS

MÒNICA TERRIBAS

LA NISSAGA MILLÀ, LLIBRETERS I EDITORS

ARACELI BRUCH PLA

dació. Es pot afirmar que resseguir la història del PEN Internacional és observar l'intent per part dels escriptors de defensar una actitud humanista i de lluita pels drets humans fonamentals, entre els quals el de la llibertat d'expressió.

Sota aquesta premissa, després de la Segona Guerra Mundial, l'entitat va definir en successius congressos comitès de treball específics per desenvolupar l'abast de la carta fundacional a cada àmbit d'actuació. Així, el 1960, al Congrés de Rio de Janeiro, es va crear el Comitè d'Escriptors a la Presó. En el context de la Guerra Freda, aquest comitè va adquirir un pes específic fins a convertir el PEN, com hem dit, en una entitat capdavantera en la lluita per la llibertat d'expressió. A Estocolm, el 1978 es va crear el comitè de Traducció i Drets Lingüístics, fonamental en l'acollida d'un altre factor clau en l'actuació de l'entitat: la preservació de la diversitat lingüística a escala mundial. Aquest fet va inspirar el 1996 la Declaració Universal del Drets Lingüístics a Barcelona, la qual va ser adoptada, entre altres organismes, per la Unesco.

Al congrés de Tòquio, el 1984, es va crear el Comitè d'Escriptors per la Pau, recollint així la sensibilitat de retrobament d'escriptors d'arreu del món per la pau mundial. El 1991 va ser el torn del Comitè de les Dones Escriptores. Fundada, com hem vist, per una autora, Catherine Dawson, que pretenia la trobada per igual d'homes i dones al Club, la primera presidenta del PEN no arribaria fins al 2015 amb Jennifer Clement. El manifest de les dones ha convertit l'entitat en una punta de llança de la lluita per la igualtat de gènere i l'apoderament literari de les dones autores. El llibre, a partir d'aquí, ressegueix des del començament de l'entitat la constitució de cada comitè i la seva evolució, tot demostrant un fet contingut en una de les pàgines: l'esforç infatigable dels seus membres per aconseguir vertebrar internacionalment una vertadera República Mundial de les Lletres.

En la part final de l'obra, un apartat dedicat a la història del PEN Català posa de manifest l'interès que des de les lletres catalanes hi ha hagut no tan sols per formar-ne part,

sinó també per ser-ne un motor actiu. La participació des dels orígens, la importància de la seva actuació a l'exili després de la Guerra Civil espanyola o l'esmentada Declaració Universal del Drets Lingüístics del 1996 a Barcelona ho evidencien. En aquest context, cal remarcar el pacte a través del qual el 1973 el PEN Català tornava a Catalunya després d'una llarga etapa a l'exili durant la dictadura franquista. La voluntat era legalitzar l'entitat perquè esdevingués una eina eficaç al servei de la literatura catalana. El 4 de febrer de 1973 va tenir lloc una assemblea inaudita dins un autocar que va servir per a reorganitzar-lo a Catalunya. El primer president d'aquesta nova etapa va ser Joan Oliver, mentre que Avel·lí Artís-Gener, «Tísner», un home clau en el moviment associatiu dels escriptors en llengua catalana, va ser-ne elegit tresorer. Començava així una nova etapa que ha dut el PEN Català a fer, des del darrer terç del segle XX fins als nostres dies, una intensa tasca en l'àmbit de les lletres catalanes i en l'escenari internacional. Per molts anys!

El plagi com una de les belles arts

per Pere Guixà

Manel Ollé
Plagia millor!

Edicions del Periscopi i Escola
Bloom, Barcelona, 2022.

El plagi és un dels pitjors errors en què pot incórrer un escriptor. Aquest crim nefand està regulat per la propietat intel·lectual i els drets d'autor. La còpia deliberada d'un text és sobretot una vergonya pública. Però la qüestió no és tan clara. Hi ha llibres que algun

dia van ser denunciats i menyspreats com a frauds plagiàries que, si ara es publiquessin, no ho serien. I a l'inrevés, hi ha llibres que en el passat es van publicar i llegir sense objecció plagiària que ara donarien feina a advocats i denúncies mediàtiques.

Aquest assaig de l'escriptor i crític Manel Ollé (Barcelona, 1962) ens adverteix de tot això, però també proposa un plagi creatiu, on ressona allò transtextual i metaficcional, el palimpsest i el pastitx, la paròdia i la polifonia. No sempre el plagi va

ser un crim. Hem de recular fins a finals del segle XVIII, amb l'arribada del Romanticisme, per fer valer l'originalitat, la subjectivitat, l'autoria. Paral·lelament, l'arribada del mercat editorial, ja entrat el segle XIX, castiga la falsificació, el plagi.

Fins i tot, si anéssim a l'època clàssica romana, veuríem que Marcial es queixava que el poeta Fidentius fes passar per seus alguns poemes. Però aquesta queixa no era la norma, ja que en l'època antiga la còpia dels textos canònics era

elogiada i promoguda de manera natural. Quan escriure era glossar i refer uns models prestigiat, ser un gran escriptor singular volia dir ser capaç d'escapar per la tangent del camí normatiu a través de la variació insospitada d'un tema o un motiu, tibar la forma heretada i donar voltes a la convenció.

Hi va haver, doncs, una època en què parlar de plagi no tenia cap sentit. Les paraules encara no eren de ningú. Les veus, els raonaments i les ficcions circulaven i es transformaven d'un segle a un altre. Tot això pot sonar avui molt màgic, però llavors, de lletra, només n'hi havia una: l'heretaves, l'aprenies i com a molt en canviaves una mica el to. Refer o saquejar els antecessors no era motiu de vergonya, sinó un mèrit i gairebé un requisit. Dionís d'Halicarnàs, Erasme de Rotterdam o Michel de Montaigne, entre molts altres escriptors clàssics, vindicaven el plagi.

Amb la consolidació de la figura de l'autor, no va trigar a aparèixer la noció actual del plagi. Però, com diem, l'assaig present trastoca aquesta noció per veure-la com un fet positiu. Ens sembla ara normalíssim preuar l'originalitat, el risc, l'autenticitat, la transgressió disruptiva, la sinceritat, l'espontaneïtat expansiva, la força expressiva o l'ambició indeturable

d'un escriptor, però per sota flueix el corrent del plagi.

Se'ns parla del malplagi, que és tota aquella literatura industrial que repeteix fórmules i alhora no és del tot conscient de la seva falsificació. I se'ns parla dels malplagis flagrants, entre els quals podem trobar els que no fa gaire temps van cometre Lucía Etxebarria, Luis Alberto de Cuenca, Luis Racionero o la televisiva Ana Rosa Quintana.

«Allò que no és tradició, és plagi», va dir Eugeni d'Ors. «Doncs jo invertiria aquesta sentència i diria que tot allò que no és plagi és tradició», va replicar Gabriel Ferrater. I és que en allò innovador hi ha també el diàleg inopinat amb la tradició, amb la influència. Si un llibre no fa conversa amb els llibres i les ficcions que el precedeixen no mereix ser llegit. «Escriure encapsulat i al marge del que s'ha dit i del que es diu», afirma Ollé, «és com tocar tristament una melodia amb un sol dit.»

Balzac, Stendhal, Paul Valéry, Josep Pla, Joan Fuster o Anatole France es van vantar de ser plagiadors, i això no els va restar mai una petjada singular que ha servit d'influència a molts altres autors als quals segurament també els han plagiat adequadament i han entrat en la cadena de transmissió literària, un diàleg de vaivé en el temps.

Quan s'escriu, l'autor obre diverses converses. Parla amb la seva memòria i amb el seu desig, parla també amb els altres i amb el món que hi ha a fora i parla, finalment, a través del revers del full amb el palimpsest de tot d'altres lletres i d'altres ficcions. «Plagiar és escriure llegint: és permetre que aquest tercer vessant, el de la conversa entre ficcions, carregui de sentits i ressons les altres dues converses.»

La pràctica del bon plagiador, d'alta o baixa intensitat, deslliura i desferma tot de giny i mecanismes que es posen al servei de projectes d'exploració. «Des de la tòpica clàssica fins a

les formes més extremes de la trans textualitat, la paròdia, el palimpsest o el pastitx, són molts els ponts que poden arribar a lligar un text amb els harmònics i les constel·lacions que l'han precedit o que l'envolten.»

El plagi literari pot allunyar de l'automatisme de la salmòdia. Quan es plagia a la llum del sol, s'analitza o s'és posseït per tot de veus i ficcions lluny de la taula de dissecció. De la mateixa manera que l'escriptura literària es mou entre el pla previ i la improvisació, entre la reflexió reescriptora i la compulsió de la torrentada imaginativa, també les formes del plagiarisme transformatiu transiten entre la premeditació calculada i l'exorcisme saturnal, en paraules d'Ollé.

On es veu més i millor l'originalitat d'un llibre és en la manera inèdita i singular de plagiar el que té: de plagiar el que el precedeix i dur-ho cap a una banda tota nova i reveladora, de fer-ho ressonar de lluny o de prop, de capgirar-ho o expandir-ho i concentrar-ho en un punt. L'originalitat s'elabora espontàniament a través de la reminiscència i la còpia.

«No és pas la detecció dels mecanismes recurrents que fan que els llibres s'assemblin allò que aquí ens interessa explorar», assenyala l'assaig, «sinó de quina manera valuosa escapen als engranatges del mimetisme. Aquí, en aquestes pàgines, no ens interessa la falsificació en si mateixa, sinó el lloc i la manera peculiar en què es produeix: no ens interessa tant el plagi com la possibilitat de plagiar millor. I fins i tot encara ens pot arribar a interessar una altra cosa: la possibilitat de plagiar-se millor a un mateix. O dit a l'inrevés: de no repapiejat.»

Aquest assaig provocador i dissolvent, escrit a repel i amb mà mestra, és la primera referència de la «Biblioteca Dedalus», col·lecció que Edicions del Periscopi i l'Escola Bloom han inaugurat i que promet pal·liar el dèficit de col·leccions d'assaig publicant quatre volums anuals.